

upanje, katero najlepše izraža najboljši slovaški estēt, član starejše literarne generacije, Štefan Krčméry:

»Vem, da pridejo:
v meni vse poje o njih,
nje kličejo moje oči
in vabi moj glas
in moje srcé moli za njé.«

(Pesem čakanja)

IZ SVETOVNE KNJIŽEVNOSTI

3. Wl. St. Reymont:

KMETJE

(Ob izdanju Slovenske Maticе)

Tri velike epopeje, tri celotne poglede na svojedobno narodno usodo ima poljska književnost — ti so Mickiewiczev »Pan Tadeusz«, Konopnicke »Pan Balcer v Brazylji« in Reymontovi »Chłopi«. Dočim prvi opeva veličastno otožni zaton starega narodnega plemstva in drugi pripoveduje žalostne zgodbe z doma bežečega poljskega kmeta ter se prelije v krik domovinske ljubezni, izpoveduje tretji vero v kmeta, kakršen je in kakršen na lastni zemlji vrši svoje naravno poslanstvo. Dočim se Konopnicke epopeja ni povsem posrečila, so »Kmetje« dosegli svetovno slavo in so postali najreprezentativnejše delo novejše poljske književnosti.

Reymont nam je v »Kmetih« predstavil poljskega kmeta ob koncu devetnajstega in v začetku dvajsetega stoletja. Na osnovi narodnih, verskih, ekonomskih in družabnih razmer nam odgrinja podobo poljske vasi, se opaja z močjo poljske zemlje in ji poje pesem občudovanja in ljubezni. Njegovo oko tu ne vidi drugega kakor samo domačo grudo; očitno prezira mesto in delavca (potem ko je v veliki povesti »Ziemia obiecana« — Obljubljena dežela — podal negativno podobo delavskih usod), zakaj prava narodna moč mu je samo v kmetu in njegovi zemlji. »Sodobna povest«, kakor je v podnaslovu označil Reymont »Kmet«, je podoba sodobnega kmečkega življenja, kakršno poteka iz zemlje in iz tistih vidnih in nevidnih duhovnih sil, ki urejajo njegovo vsakdanjo usodo, da trpi, se veseli, greši in odrešuje svojo dušo. To je izrazita kolektivna povest. Reymontu niti ni šlo za množico zgodb, ne za to, da mnogolični narodni problem v posameznih slučajih in primerih rešuje, še manj za to, da v najraznovrstnejših oblikovnih možnostih realistično verno prikazuje zunanjo podobo svoje zemlje in njenih ljudi — šlo mu je za enotno notranjo popolnost, za celotnost poljske vasi in zemlje, kajti le v taki vsesplošno veljavni podobi je ta zemlja vsa poljska in njen človek cel. Značilno je, kako povsod prehajajo konkretne podobe povesti v splošno narodne. Primer: Dejanje je v svojih realističnih okoliščinah postavljeno v tedanje rusko-poljsko ozemlje, — v Kraljestvo — kjer je poljski kmet ohranil še svoj najbolj prvotni družabni ustroj, toda dobro se čuti cela podoba v tri dele razkosane zemlje, zlasti nevarnost nemške kolonizacije, moskalskega vladnega nasilstva in izseljevanja v Ameriko.

Zaradi skupnosti je tudi glavna zgodba: Borinova nesrečna ženitev z lepo in mlado Jagno, Antkova ljubezen do mačehe, trpljenje Antkove žene Ane, skratka vsa družinska drama Borinove hiše le najbolj viden del celote. Povsod nastopa vsa vas, najsi bo to majhen dogodek, ki ga izvemo iz opravljivega ženskega govorjenja ali ga gledamo ob pijanem rajanju mladih in starih v židovski krčmi ali če poslušamo skupen posvet mož o šoli. Borina sam je le najuglednejši vaščan in najizrazitejši zastopnik proste narodne volje, dočim stoji župan v ozadju in je kot uradna oseba skoraj namenoma označen tudi kot slab človek. Ta skupnost vaške soseske budi tudi vedne spore z graščinskim gospostvom in preide v pravdo za občinske gozde, dokler se v resnici vsa vas ne dvigne proti graščini; vas sama z medsebojno podporo rešuje svojo revščino; vas se posvetuje, kako pridobiti zemlje in vas zasmehuje odhajajoče nemške naselnike; vas končno sodi Jagno. Vsako še tako drobno življenje je prepleteno s celotnim življenjem v vasi.

Pod takimi miselnimi in oblikovnimi namerami vse dejanje v »Kmetih« ni nič drugega kot absolutno kmečko življenje; ta poudarjena skupnost je postavljena v živo prirodo. Življenje vasi je spojeno s porajanjem, umiranjem in presnavljanjem matere zemlje, ki svojega človeka hrani in ga priklepa nase. Ta človek je v vsem njen sin, svoboden, neporažen, v osnovi vedno enak in notranje zdrav. Ta priroda je tako močna, da gola narava večkrat prekipeva vse sicer tako globoko ukoreninjeno versko življenje in se razpusti v orgiastično veselost; zato je glavni in najgloblji spor v povesti prirodno erotični; priletnemu vdovcu Borinu se zahoče lepe mlade žene. oženjeni Antek se shaja s svojo mačeho in Jagna po tolikih ljubezenskih znanjih s starimi in mladimi ljubimci končno zapeljuje celo organistovega sina Jacka, ki so ga odločili za duhovnika. Ta erotični opoj, ki ne pozna ne krvnih ne starostnih mej, se edino pri Borinu harmonično tragično konča. Ne tako pri Antku. Antek se iz ječe vrne s sklepom »dovolj je bilo pasjega veselja« — in polagoma res odmrje za Jagno, dočim je Jagnina natura tako živo zajeta, da kazni ljudskega maščevanja, ko jo ženske v gnojnem vozu iztirajo iz vasi in se dejansko maščujejo nad njeno prirodno zapeljivostjo, vzbuja odpor. Jagna je tako zvesta samo naturi, golemu prirodnemu nagonu, da ne čuti nikakih ovir in se vdaja »kakor da se ne meni za lastno usodo« (I. 126). Značilno jo je pisatelj opisal in napovedal vso njeno usodo tisto noč, preden se odloči za Borina: »Zopet se je zagledala v okno, ker so očrnele, vele georgine, ki jih je veter majal, kukale skozi šipe, toda takoj jih je pozabila, pozabila vse, celo na sebe samo in utonila v tako sveto brezčutnost kakor mati zemlja v mrtvi jesenski noči: — sveta kakor zemlja je bila Jagnina duša — prav kakor zemlja; ležala je nekje v dolini, do katere ni seglo nobeno oko, v motnjavi zasanjanih hrepenenj — ogromna — sebe same se ne zavedajoča — mogočna, toda brez volje, hotenja in želje — mrtva, toda nesmrtna; in kakor zemljo jo je zagrabil vsak vihar, jo zavil, vrtel in nesel, kamor je hotel... in kakor zemljo v spomladi zbudi toplo solnce, jo oplodi z življenjem, jo pretrese s slastjo ognja, strasti, ljubezni — in ona rodi, ker mora, živi, poje, vlada.